

Azərbaycan Respublikasının
Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına
Dövlət Dəstəyi Agentliyi

MİRAS
MƏDƏNİ İRSİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ
KÖMƏK İCTİMAİ BİRLİYİ

Eşqin kanı Qarabağdır!

V BEYNƏLXALQ HƏMZƏ NİGARİ SİMPOZİUMU

MATERİALLARI

2022-ci il Şuşa ilinə həsr olunur.
Quzanlı/Ağdam, 17-19 may 2022-ci il

Hazırlayanlar:

Şəhla XƏLİLLİ
Fariz XƏLİLLİ
Metin HAKVERDİOĞLU

Azərbaycan Respublikasının
Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına
Dövlət Dəstəyi Agentliyi

MİRAS
MƏDƏNİ İRSİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ
KÖMƏK İCTİMAİ BİRLİYİ

Aşkın kâni Karabağdır!

V. ULUSLARARASI HAMZA NİGARİ SEMPOZYUMU

BİLDİRİLERİ

2022 - Şuşa yılına armağan olunur.
Guzanlı/Ağdam 17-19 Mayıs 2022

Editörler:

Şehla HALİLLİ
Fariz HALİLLİ
Metin HAKVERDİOĞLU

Azərbaycan Respublikasının
Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına
Dövlət Dəstəyi Agentliyi

MİRAS
MƏDƏNİ İRSİN ÖYRƏNİLMƏSİNƏ
KÖMƏK İCTİMAİ BİRLİYİ

Garabagh is Land of Love!

5TH INTERNATIONAL HAMZA NIGARI SYMPOSIUM

PROCCEDINGS

Dedicated to the Shusha/2022 year.
Guzanli/Aghdam, 17-19 May 2022

Editors:

Shahla KHALILLI
Fariz KHALILLI
Metin HAKVERDIOGLU

Kitabın məzmunu "Miras" Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyinin cavabdehliyindədir, bu baxımdan kitabın məzmunu Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin mövqeyini əks etdirmir.

Kitab Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin maliyyə yardımı ilə hazırlanmışdır.

Tərcümələr Aysel Allahverdiyeva, Şölə Bayramova, Səma Alməmmədli, Naridə Qasımovanındır.

V Beynəlxalq Həmzə Nigari Simpoziumu (17-19 may 2022 - Ağdam/Quzanlı) Materialları (Hazırlayanlar: Şəhla Xəlilli, Fəriz Xəlilli, Metin Hakverdioğlu). İki cildə, I cild. Bakı: im.print, 2022, 452 səh.

17-19 may 2022-ci ildə Ağdam rayonunun Quzanlı qəsəbəsində Azərbaycan Respublikasının Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Agentliyinin maliyyə yardımı, "Miras" Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi, Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Türkiyə Cümhuriyyəti Amasiya Universiteti və Ağdam Rayon İcra Hakimiyyətinin təşkilatçılığı ilə 2022-ci il "Şuşa İli"nə həsr edilən Beşinci Beynəlxalq Həmzə Nigari Simpoziumu keçirilib. Simpoziumda çıxış edən alim və tədqiqatçıların məqalələri bu kitabda toplanıb və nəşr edilib.

Üz qabığındakı rəsmi müəllifi Gülqədəm Nağıyevadır.

Dizayner: İntiqam Məhəmmədli

Fotoqraf: Anar Həbibov

© "Miras" Mədəni İrsin Öyrənilməsinə Kömək İctimai Birliyi

ISBN: 978-9952-8412-2-0

MÜNDƏRİCAT

<i>AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu</i> <i>Cəlil Məmmədquluzadənin Qarabağ dövrü yaradıcılığında milli düşüncə və milli mübarizənin bədi əksi - doi: 10.30546/978-9952-8412-2-0.344.</i>	<i>344</i>
<i>Dos.Dr. Alı BALAYEV - AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutu</i> <i>Azərbaycan Respublikasının ictimai-siyasi həyatında İlham Əliyev mərhələsi</i>	<i>348</i>
<i>Dr. Aygün MƏMMƏDOVA - AMEA Milli Azərbaycan Tarixi Muzeyi</i> <i>Xındırstan dəfinəsi XII-XIII əsrlərin pul təsərrüfatını açıqlayır</i>	<i>356</i>
<i>Fəxrəddin MƏMMƏDOV, Babək ABDULLAYEV -</i> <i>Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti Şamaxı filiali</i> <i>Vətən Müharibəsinin Şamaxı şəhidləri.....</i>	<i>361</i>
<i>Gülər ƏSƏDULLAYEVA - AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu</i> <i>Molla Zeynalabdin Səğəri Qarabağının türkcə divanı "Həyatü məmat"</i> <i>doi: 10.30546/978-9952-8412-2-0.364.</i>	<i>364</i>
<i>Dr. İlahə VƏLIYEVA - Sumqayıt Dövlət Universiteti</i> <i>Sədi Sani Qarabaği Həmzə Nigarinin müridi kimi.....</i>	<i>370</i>
<i>Dr. İnci QASIMLI - AMEA Akademik Ziya Bünyadov adına Şərqsünəşliq İnstitutu</i> <i>Kitabi-taci-ədəb" əsərində nəsihətlər.....</i>	<i>374</i>
<i>Nərgiz RƏSULOVA - Gəncə Dövlət Universiteti</i> <i>Həmzə Nigari yaradıcılığında Qarabağ sevgisi</i>	<i>382</i>
<i>Səadət MÜRŞÜDOVA - AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu</i> <i>İran kitabxanalarında qorunan türkdilli əlyazmalar</i> <i>Qarabağın epigraflıq abidələri - doi: 10.30546/978-9952-8412-2-0.387.</i>	<i>387</i>
<i>Dos.Dr. Yeganə EYVAZOVA - Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti</i> <i>Şuşa "şəhər-abidə" statusunda.....</i>	<i>398</i>

MOLLA ZEYNALABDİN SAĞƏRİ QARABAĞININ TÜRKÇƏ DİVANI “HƏYATÜ MƏMAT”

Gülər Əsədullayeva

AMEA M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu
doi: 10.30546/978-9952-8412-2-0.364.

Xülasə

Söz üstadlarımız haqqında ilkin məlumatları ədəbiyyat tariximizin əsas qaynaqlarından – şairlərin öz əsərlərindən, təzkirələrdən, cümlələrdən, məcmuələrdən və ədəbiyyat tarixlərindən öyrənirik.

Mənbələrdən əldə etdiyimiz məlumatlarda Azərbaycan ədəbiyyatının istedadlı söz üstadlarından birinin də XIX əsrin birinci yarısında Şuşa şəhərində yaşayıb-yaradan Molla Zeynalabdin Sağəri Qarabaği (1791–1854) olduğunu görürük. Sağəri Qarabaği haqqında ilkin məlumatlara türkçə “Divan”ın dibaçəsində və yuxarıda qeyd etdiyimiz mənbələrdə rast gəlirik. Mənbələrdən də bildiyi kimi müdərrişlik və rövşəxanlıq edən şair gözəl bir səsə malik olmaqla yanaşı, musiqi elmində də məharət göstərmişdir. Qaynaqlarda şairin musiqi məclislərində və Məhərrəmlik mərasimlərində iştirakı haqqında məlumatlar vardır. Türkçə divanının dibaçəsində isə musiqiyə aid kitab yazdığını bildirmişdir.

Molla Zeynalabdin Sağəri Qarabağının biri farsca, biri türkçə olmaqla iki divanı var. Azərbaycan MEA M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda şairin farsca divanının əlyazma nüsxəsi B-562 şifrəsi altında, türkçə divanının əldə olan yeganə əlyazma nüsxəsi isə B-1391 şifrəsi altında saxlanılır.

Divana dibaçə, 347 qəzəl (“Dibaçə”dəki qəzəllə birlikdə), 1 müsəddəs, 1saqinamə, 4 müxəmməs və 77 rübai daxildir. Bütünlükdə divan 2832 beytdən ibarətdir. Türkçə divanına “Həyatü məmat” (“Həyat və ölüm”) adını verən şair dibaçə bölməsində “Musiqi” və “Əqaid” adlı əsərlər yazdığını qeyd edir. Bu əsərlər haqqında hələ ki heç bir məlumatımız yoxdur.

Sağəri Qarabağının türkçə “Divan”ının və əsərlərinin tədqiqi zamanı şairin istər quruluş, istər məzmun, istərsə də vəzn baxımından klassik şeir ənənələrini çox məharətli şəkildə davam etdirdiyini görürük.

Divan “bəsmələ” ilə başlanır. Bu ifadənin altında “Divan”ın birinci misrası ərəbcə olan ilk qəzəli yer alır. Divan ədəbiyyatında belə giriş, demək olar ki, ənənəvidir. M. Füzulinin, R. Bağdadinin və S. Ə. Şirvaninin türkçə divanları da ilk misrası ərəbcə olan irfan məzmunlu belə qəzəllərlə başlanır. “Dibaçə” birinci qəzəldən sonra yazılıb ki, bu da Sağərinin “Divan”ını quruluşca Füzulinin və digər klassiklərimizin divanlarından fərqləndirən cəhət kimi göstərilə bilər.

Təqdim edəcəyimiz məqalədə, əvvəldə bəhs etdiyimiz cəhətlər sistemli və ətraflı şəkildə öz əksini tapacaqdır.

Açar sözlər: Sağəri, klassik, ənənə, Divan, Qarabağ

Abstract

We learn the basic information about our masters from the main sources of our literary history - from the poets' own works, tazkiras, cungs, collections and literary histories.

According to the sources, one of the talented masters of Azerbaijani literature was Molla Zeynalabdin Sagari Garabaghi (1791-1854), who lived and worked in Shusha in the first half of the 19th century. Preliminary information about Sagari Garabaghi can be found in the preface of the Turkish "Divan" and in the above-mentioned sources. As it is known from the sources, the poet, who taught and sang, had a beautiful voice and showed skill in music. The sources contain information about the poet's participation in music gatherings and Muharram ceremonies. He said that he had written a book on music at the beginning of the Turkish divan.

The divan includes a dibacha, 347 ghazals (including the ghazal in "Dibacha"), 1 musaddas, 1 saqinama, 4 mukhammas and 77 rubai. In total, the divan consists of 2832 beyts (verses). Naming the Turkish divan "Hayatu memat" ("Life and death"), the poet notes in dibacha that he wrote two works "Music" and "Aqaid". We still have no information about these works.

During the study of Sagari Garabagh'es Turkish "Divan" and works, we see that the poet skillfully continues the traditions of classical poetry in terms, structure, content and rhythm.

The divan starts with "besmela". Under this expression, the first verse of "Divan" contains the first ghazal in Arabic. Such an introduction is almost traditional in Divan literature. M. Fuzuli, R. Baghdadi and S. A. Shirvani's Turkish divans also begin with such irfani ghazals, the first stanza of which is in Arabic. "Dibacha" was written after the first ghazal, which can be considered as a feature that distinguishes Sagari's "Divan" from the divans of Fuzuli and other classics.

In the article we will present, the aspects we discussed earlier will be reflected in a systematic and detailed way.

Key words: Sagari, classic, tradition, Divan, Karabakh

Söz üstadlarımız haqqında ilkin məlumatları ədəbiyyat tariximizin əsas qaynaqlarından – şairlərin öz əsərlərindən, təzkirələrdən, cümlələrdən, məcmuələrdən və ədəbiyyat tarixlərindən öyrənirik.

Mənbələrdən əldə etdiyimiz məlumatlarda Azərbaycan ədəbiyyatının istedadlı söz üstadlarından birinin də XVIII əsrin ikinci yarısı XIX əsrin birinci yarısında Şuşa şəhərində yaşayıb-yaradan Molla Zeynalabdin Sağəri Qarabaği (1791–1854) olduğunu görürük. Sağəri Qarabaği haqqında ilkin məlumatlara türkcə "Divan"ın dibaçəsində və yuxarıda qeyd etdiyimiz mənbələrdə rast gəlirik. Bu baxımdan XIX əsrin ikinci yarısı, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda yazıya alınmış təzkirələr – Mir Möhsün Nəvvab Ağamirzadə Qarabağinin (1833–1918) farsca yazdığı "Təzkireyi-Nəvvab" və Məhəmmədəğa Müctəhidzadənin (1867–1958) türkcə "Ri-yazül-aşiqin", Qulam Əliməhəmməd oğlu Məmmədlinin (1897–1994) "Təzkirə"ləri diqqətəlayiqdir. Ədəbiyyat tariximizin və söz üstadlarımızın həyat və yaradıcılığının öyrənilməsində əsas yazılı qaynaq olaraq təzkirələr böyük əhəmiyyət kəsb edir. Qeyd etdiyimiz hər üç təzkirədə Molla Zeynalabdin Sağəri Qarabaği haqqında məlumatlar və əsərlərindən nümunələr verilmişdir. "Təzkireyi-Nəvvab"da şairimiz haqqında daha ətraflı məlumat əldə edirik: "Molla Zeynalabdin ibn Molla Sadıq ibn Mirzə Məhəmməd Qarabaği Şuşada yaşayırdı. Uca boylu, xoş görkəmli, xoşsifət, göygöz bir şəxs idi. Sənəti mollalıq və rövzəxanlıq idi. Yaxşı səsi və avazı var idi. Musiqi elmində də məharət və səriştəsi var idi..." (Nəvvab, 1998: 104). Mənbələrdən də bilindiyi kimi müdərrişlik və rövzəxanlıq edən şair gözəl bir səsə malik olmaq-la yanaşı, musiqi elmində də məharət göstərmişdir. Qaynaqlarda şairin musiqi

məclislərində və Məhərrəmlik mərasimlərində iştirakı haqqında məlumatlar vardır (Qacar, 2019: 175, 323). Türkçə divanının dibaçəsində isə musiqiyə aid kitab yazdığını bildirmişdir.

Maraqlıdır ki, sözügedən təzkirələrin heç birində Sağərinin türkçə və farsca divanlarından başqa əsərləri olduğuna dair bilgiler yoxdur. Halbuki o özü türkçə divanının dibaçəsində türkçə və farsca divanlarından başqa iki əsərinin də olduğunu bildirmişdir: "... və bu da vazeh olsun kim, on beş yaşından qırx yaşına yetişənə dəyin dörd cild kitab təsnif etdüm. Birisi "Əqaid" və o biri kitab "Musiqi" və bir cild "Divani-farisi" və bir cild kitab "Divani-türki" (B-1391, 2b). Musiqi və Əqaid kitabları haqqında hələ ki, heç bir məlumat əldə edə bilməmişik.

Sağəri Qarabağının əldə olan türkçə divanından, farsca divanından və haqqında bilgi verən təzkirələrdən də bilindi ki kimi Sağəri onun təxəllüsüdür. "Qədəh, şarab piyaləsi" lüğəvi mənalarını daşıyan farsca sağər sözünə mənsubiyyət şəkilçisi artırılaraq düzəldilən bu ada təsəvvüfcülər "Allahın nuru ilə dolan insan könü" mənalarını vermişlər.

Göstərilən qaynaqların heç birində Sağərinin doğum tarixi verilməmişdir. Ancaq ölüm tarixindən çıxış edərək şairin doğum tarixini müəyyənləşdirmək mümkündür. Nəvvabın təzkirəsindən bizə məlum olur ki, şair h. 1271/m. 1854-cü ildə günün batmasına üç saat qalmış, öz bağçasında qonaq və həmsöhbətləri üçün təşkil etdiyi məclis zamanı ildırım vurmasından dünyasını dəyişmişdir.

Digər bir məlumatda şairin Məhərrəmlik mərasimi zamanı ildırım vurmasından öldüyü qeyd olunur. Müasiri Xarrat Qulu Yusifi şairin ölümü haqqında mədəyi-tarix yazmışdır.

"Heyf olsun Axund Zeynalabdin rövzəxana,
Vücudunun ömür xirmənini ildırım yandırdı.

Bu dünyada çaya, qəndə, narınc-limona,
İstəkan-simavara, bir də şirin söhbətə vurğun idi.

Tarixini axtarırdım, qeybdən nida gəldi,

Bir hatif dedi ki, ey Yusifi, Sağəridən istə (1271/1854)" (Nəvvab, 1998:104).

Nəvvab həm də göstərir ki, o özü Sağərinin oğlundan onun atasının o hadisə zamanı 65 yaş olduğunu eşitmişdir. Verilmiş bu məlumatları araşdıraraq Sağərinin h. 1206/ m. 1791-ci ildə anadan olduğunu demək olar. Erkən yaşlarından Qarabağın böyük alimlərindən və atası Axund Molla Sadıqdan dərs almış, ərəb və fars dillərini, müxtəlif elmləri öyrənmiş və 22 yaşından ömrünün sonunadək müdərrişlik etmişdir. Babası Mirzə Məhəmməd Qarabaği Şuşanın mötəbər şəxslərindən idi. Eyni zamanda Sağərinin oğlu Mirzə Əli Aşiq və nəvəsi Mirzə Xosrov Şaiqi də müdərriş və şair olmuşlar. Mirzə Əli Aşiq Şuşada tanınmış musiqişünas, böyük xanəndəmir Cabbar Qaryağdıoğlunun ilk musiqi müəllimi olmuşdur.

Molla Zeynalabdin Sağəri Qarabağının Azərbaycan MEA M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda farsca divanının əlyazma nüsxəsi B-562 şifrəsi altında, türkçə divanının əldə olan yeganə əlyazma nüsxəsi isə B-1391 şifrəsi altında saxlanılır. Əsər təxminən 1930–32-ci illərdə fonda daxil olmuşdur. Əlyazma haqqında ilkin məlumat AMEA M. Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun 1963-cü ildə çap olunmuş "Əlyazmalar kataloqu"nın I cildində verilmişdir. Orada "Divan"ın vərəqlərinin ölçüsünün 17x22 sm olduğu göstərilir, divan katib nüsxəsi kimi dəyərləndirilir, katibinin Nəsrulla ibn Musa Rza Mərəndi, yazıldığı yerin Mərənd, xətt növünün təliq olduğu qeyd olunur (Əlyaz. Kat., 1963:374). Burada verilən katib və yazılma yeri haqqında məlumatlar

əlyazmada öz əksini tapmamışdır və kolofonun da katib kolofonu olduğunu deməyə əsas yoxdur. Görünür kataloqun tərtibçiləri əlyazmanın səhifələri sırasında nömrələnməmiş son səhifəsində olan farsca mətnə əsaslanmışlar. Həmin mətnin tərcüməsi belədir: "Kərbəlayi Musa Rza oğlu Kərbəlayi Nəsrullah Mərəndi [bu] fəqirin yanında 3 dənə tütəng qoyub, qısa tütəngi satmağı tapşırırdı (hərfən: şərt qoydu). Əgər 15 gün müddətinə gəlməsə, tütəng mənim (malım) dır. (12 rəbiül-axir 1265/6)" (B-1391, sonuncu vərəq).

Göründüyü kimi, bu qeyddə haqqında bəhs edilən şəxsin və tarixin əlyazmanın yazılması və köçürülməsi tarixi ilə heç bir əlaqəsi yoxdur.

Əlyazmanın xətt növünə gəlinə, divanın yazıldığı xətt həm şikəstə, həm də təliq xətt növlərinin elementlərini özündə birləşdirir. Beləliklə, divanın şikəstə-təliq xətt növü ilə yazıldığı qeyd olunmalıdır.

Əlyazma 113 vərəqdən (226 səhifə) ibarətdir, hər səhifədə 14 misra var. Sonradan bəzi səhifələrin haşiyələrinə beytlər və qəzəllər əlavə edilmişdir. Buna görə də hər səhifədə iki, bəzən üç qəzəl var. Divanda olan qəzəllər, əsasən 7, bəziləri 5, 8, 9, 11, 13 beytdən ibarətdir. Divana dibaçə, 347 qəzəl (dibaçədəki qəzəllə birlikdə), 1 müsəddəs, 1 saqınamə, 4 müxəmməs və 77 rübai daxildir. Bütünlükdə divan 2832 beytdən ibarətdir.

Dibaçənin sonunda divanın yazılmağa başlandığı tarix verilmişdir: "Bu kitabı-türki tarixi 123[0] və şəban ayının 15-i ibtida oldu və zilhiccənin 9-u" (B-1391, 2b). Divanın sonundakı müəllifə aidliyini təxmin etdiyimiz farsca kolofondan abidənin tamamlanma tarixinin h. 1263/m. 1846-cı il olduğunu müəyyənləşdiririk.

Sağəri Qarabağının türkcə "Divan"ının və əsərlərinin tədqiqi zamanı şairin istər quruluş, istər məzmun, istərsə də vəzn baxımından klassik şeir ənənələrini çox məharətli şəkildə davam etdirdiyini görürük.

Doktor Cavad Heyət də "Azərbaycan ədəbiyyatına bir baxış" adlı kitabında Sağərinin XIX əsr Azərbaycan klassik şeir cərəyanının nümayəndələri sırasında göstərmiş, Füzuli təsirlə yazdığını, qəzəllərinin dilinin sadə, bədii və parlaq olduğunu xüsusilə qeyd etmişdir (Heyət, 1993: 156–157).

Şair "Divan"ının dibaçəsində bildirir: "... bu divani-cədidi təhrir etdüm və vüsəlü hicran sənəsilə bu divanın adını "Həyatü məmat" müsəmma qıldum" (B-1391, 2a). Divanın adını "Həyat və ölüm", təxəllüsünü Sağəri qoyan şair eyni zamanda məcaz yaradaraq istər divanına, istərsə də təxəllüsünə fəlsəfi, dərin mənalar yükləmişdir. Əslində Allah nuru ilə dolan insan qəlbi mənalarını bildirən "Sağəri" adını şair aşağıdakı beytlə daha gözəl ifadə etmişdir:

Adımı qoymuşam mən Sağəri, ta saqi-yi-cənnət

Bana bir cam versün həşrdə, qılsun məni-ehya. (Sağəri, 2006: 25)

Divan "bəsmlə" ilə başlanır. Bu ifadənin altında "Divan"ın birinci misrası ərəbcə olan ilk qəzəli gəlir:

"Qəd təcəlla lil-eşqi lil-irfani ənvarül-hüda

Eşq əhlinə səzadır eşqə etmək iqtida" (Sağəri, 2006: 19).

(Artıq eşq üçün, irfan üçün hidayət (doğru yol) işıqları üzə çıxdı. Eşq əhlinə eşq üz tutmaq layıqdır).

Divan ədəbiyyatında belə giriş, demək olar ki, ənənəvidir. Məhəmməd Füzulinin, Ruhi Bağdadinin, Seyyid Əzim Şirvaninin türkcə divanları da ilk misrası ərəbcə olan irfan məzmunlu belə qəzəllərlə başlanır.

Füzulidə görürük:

“Qəd ənərəl-eşqü li-l-üşşaqi minhacəl-hüda
Saliki-rahi-həqiqət eşqə eylər iqtida” (Füzuli, 1996: 35).
(Artıq eşq aşıqlər üçün hidayət yolunu işıqlandırdı. Həqiqət yolunun yolçusu eşqə
üz tutar).

Ruhi Bağdadi:

“Qəd bəda min əksi kəsi-l-eşqi-ənvarül-hüda
Düşdi ol ənvarə məzhər arifi-sirri-Xuda” (Musabəyli, 2005: 165).
(Artıq eşq bədəsinin əksindən hidayət nurları göründü (üzə çıxdı). Düşdü=oldu o
nurlara məzhər Allahın sirrini bilən kimsə).

Seyyid Əzim Şirvani:

“Qəd təcəlla min şüail-kəsi ənvarül-bəha
Tilkə fəzilləllahi bəl yəhdi linurih mən yəşə” (Şirvani, 1967: 37).
(Artıq) bədənin şüasından dəyər (üstünlük) nurları üzə çıxdı. Allahın fəzilətidir (lüt-
füdür) ki, kimi istəsə öz nuruna yönəldər).

Ümumiyyətlə bu faktlar da divan müəllifinin Füzuli ədəbi məktəbinin davamçılarından
olduğunu deməyə əsas verir.

Sağəri Qarabağının “Divan”ını quruluş baxımından sələflərinin divanlarından
fərqləndirən bir başqa cəhət də başlanğıc qəzəlin dibaçədən öncə yazılmasıdır.
Əslində bu da təsadüfi deyildir. Allah sevgisini, tövhid inancını hər şeyin fəvqündə
tutan şairimiz, Allahın birliyinə, yaradılışın səbəbinə həsr etdiyi bu irfan məzmunlu
şeirini “Divan”ının ilk səhifəsində vermişdir. Dibaçə bölümündə kitabın yazılma
səbəbini qeyd etdikdən sonra şair oxuculara üz tutaraq, əgər hər hansı beytimdə
və ya qəzəlimdə nöqsan tapdıqda, Allahdan mənim üçün bağışlanma diləsinlər,
bəlkə Allah məni əfv edər və əhli-məhəbbət bu kitabı mütaliə edəndə müəllifi bir
sureyi-Fatihə ilə yad edib desinlər:

“Ey Xuda, ey Qəfurü Zülcəlal

Vey Şəhənşahi-Qadirü Mütəal

Sağərinə qəriqi-rəhmət qıl

Əfv qıl hər günahını filhal” (Sağəri, 2006: 21).

Dibaçənin sonunda isə belə bir şeirlə məqsədini, məramını bildirir:

“Bu dari-faninin olmaz bəqası,

Nəzər qılsan buna, yoxdur vəfası;

Qərəz, bir nəqşdir, aləmdə qalsın,

Budur kim Sağərinin müddəası” (Sağəri, 2006: 21).

Şair “Qəzəllər” bölüməsini özünəməxsus şəkildə “Sağəri” rədifli qəzəllə bitirir:

“Vermə könül o zülfi-pərişanə, Sağəri!

Əqrəb evində müşkil olur xanə, Sağəri!

Ol türre içrə vermədi təkkin bu könlümə,

Gahi sabah, gəh sitəmi-şanə, Sağəri!

Əyyami-vəsl qədrini çün bilmədün, könül!

Yan həsrətilə atəşi-hicranə, Sağəri!

Hicrandə həsrətilə verüb canını, gözəl,

Oldı fəda sənə kimi cananə Sağəri.

Çək etdi matəmində giribanını, göz aç,

Bir sal nəzər o çaki-giribanə, Sağəri!

Zənciri-zülfə düşməzdi mürği-dil, vəli,
Saldı kəməndi-zülfinə bir danə, Sağəri!
Ey padişah, lütf qılıb eylə bir nəzər,
Gör, sağərimdə badə dönüb qanə, Sağəri!" (Sağəri, 2006: 368).

Sağərinin bu "Divan"ında klassik divan ədəbiyyatının bütün ənənələrinə riayət olunmuş, qəzəllər və başqa janrlardan olan əsərlər misralarının son hərfi əsasında ərəb əlifbası sırası ilə düzülmüşdür.

Ədəbiyyat

Akün 1994

Akün, Ömer Faruk, "Divan Edebiyatı", TDVİA, C. 9, İstanbul, 1994, s. 389–427.

Sağəri B-1391

الليازمالات انستيتوتو، ساغرى ، ديوان (حيات و ممات ، B-1391

Sağəri B-562

ساغرى زين العابدين بن صادق، ديوان، الليازمالات انستيتوتو B-562

Devellioğlu 2000

Devellioğlu Ferit. Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat, Ankara, 2000

Kataloq 1963

Əlyazmaları kataloqu, Bakı, 1963, c. I

Lügət 1985

Ərəb və fars sözləri lüğəti, Bakı, Yazıçı, 1985

Lügət 2007

Farsça Azərbaycanca Lugat. Tertib edenlər: Nağısoylu M., Bağırov E., Ramazanov A., Abdullayeva Ş., Bakü, "Şərç-Qərb", 2007.

Füzuli 1996

Füzuli M. Əsərləri (6 cildə), Bakı, 1996, c.I

Heyət 1993

Heyət C. Azərbaycan ədəbiyyatına bir baxış, Bakı, 1993

Musabəyli 2005

Musabəyli Azadə. Ruhi Bağdadı: mühiti, həyatı, poetikası və divanı. Bakı: Elm.

Musayeva 2002

Musayeva Azadə. Əlyazma kitabı və XV–XVI əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı: problemlər, araşdırmalar (teks-toloji, filoloji tədqiqat). Bakı.

Müctəhidzadə 1995

Müctəhidzadə M. Riyazül-aşiqin, Bakı.

Nəvvab 1998

Nəvvab M. M. Təzkireyi-Nəvvab (Azərbaycan dilinə tərcümə), Bakı.

Qacar 2019

Qacar Çingiz. Köhnə Şuşa, Bakı, "Şərç-Qərb", 344 səh.

Sağəri 2006

Sağəri Qarabaği. Divan (Həyatü məmät) (Nəşrə hazırlayan: Gülər Əmirəhmədova). Bakı: Nurlan.

Şirvani 1967

Şirvani S. Ə. Əsərləri (3 cildə), Bakı, 1967, c. I

VI-94 1911، باكو، تذكرة نواب مير محسن، تذكرة نواب، باكو،

الليازمالات انستيتوتو ۱۳۲۷ مجتهدزاده محمد آقا، رياض العشقين، استانبول ، XIV-116

Баранов 1970

Арабско-Русский словарь (составил проф. X. K. Баранов). Москва.

Azərbaycan Respublikasının
Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına
Dövlət Dəstəyi Agentliyi

MİRAS
AZƏRBAYCANIN Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi
KONKRET İCTİMAİ BƏLİTİ

Eşqin kanı Qarabağdır!

V BEYNƏLXALQ HƏMZƏ NİGARİ SİMPOZİUMU

MATERİALLARI

2022-ci il Şuşa ilinə həsr olunur.
Quzanlı/Ağdam, 17-19 may 2022-ci il

Hazırlayanlar:

Şəhla XƏLİLLİ
Fəriz XƏLİLLİ
Metin HAKVERDİOĞLU